ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВАТА
КНИГА ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ
Том 119

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF EDUCATIONAL STUDIES AND THE ARTS
BOOK OF EDUCATIONAL STUDIES
Volume 119

SIMULATION AND REFLECTIVE LEARNING AS MECHANISMS FOR DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCIES IN FUTURE PRESCHOOL TEACHERS

NADYA KOTSEVA

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo,
Vratsa Branch
Department of Pedagogy and Methodology

DOI: https://doi.org/10.60059/GSU.FNOI.PN.119.124-144

Abstract. The study presents an innovative pedagogical model for the training of future preschool teachers in the discipline “Methodology of Environmental Studies in Kindergarten.” The model integrates experiential, inquiry-based and reflective learning and is conceptualized as an educational design aimed at developing methodological competence, pedagogical adaptability and reflective practice.

The effectiveness of the model is evaluated through an experimental design involving control and experimental groups. The empirical study was carried out with students from the Vratsa Branch of St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo. The results indicate significant improvements in target competencies, with notably greater gains in the experimental group. The findings highlight the role of simulation and reflection as effective mechanisms for developing practically applicable professional competencies. Limitations related to the use of simulation-based experience are also discussed.

Keywords: pedagogical model; experiential learning; simulation; reflective learning; methodological competence; preschool teachers

СИМУЛАЦИОННОТО И РЕФЛЕКСИВНОТО УЧЕНЕ КАТО МЕХАНИЗМИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА БЪДЕЩИ ДЕТСКИ УЧИТЕЛИ

НАДЯ КОЦЕВА
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
Филиал Враца
Катедра „Педагогика и методика“

Резюме. Настоящата разработка представя авторски педагогически модел за обучение на студенти – бъдещи учители по дисциплината „Методика на обучението по околен свят в детската градина“. Моделът е концептуално обоснован чрез интегриране на постановките на учене чрез преживяване, изследователско и рефлексивно учене и се интерпретира като педагогическа технология, насочена към развитие на методическа компетентност, педагогическа адаптивност и професионална рефлексия.

Ефективността на модела е изследвана чрез емпирично педагогическо проучване с експериментален дизайн, включващ контролна и експериментална група. Емпиричното изследване е реализирано със студенти от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиал Враца. Получените резултати показват положителна динамика в развитието на изследваните компетентности, като по-високи стойности се регистрират при студентите от експерименталната група. Анализът на данните и изчисленият размер на ефекта свидетелстват за положителното влияние на приложената педагогическа технология.

Резултатите потвърждават значението на симулационните и рефлексивните стратегии като ефективни механизми за формиране на практически приложими професионални компетентности в подготовката на бъдещи учители.

Ключови думи: педагогически модел, педагогическа технология, методическа компетентност, педагогическа адаптивност, професионална рефлексия, педагогическа симулация

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременните образователни реалности подготовката на бъдещите учители се характеризира с необходимостта от формиране на професионални компетентности, надхвърлящи рамките на традиционното репродуктивно обучение. Особено значима роля в този процес заема обучението по образователно направление „Околен свят“ в детската градина, което притежава ясно изразен интегративен, познавателен и практически характер. Образователното направление създава условия за развитие на познавателната активност, изследователските нагласи и първичните представи на детето за природната, социалната и предметната среда. Това предполага бъдещите учители да притежават не само теоретична подготовка, но и способност за гъвкаво педагогическо взаимодействие, адаптивност и умения за конструиране на образователни ситуации. В контекста на съвременните изследвания се откро-

ява необходимост от разширяване на интерактивните и практикоориентирани подходи във висшето педагогическо образование, насочени към развитие на приложими методически умения. Тази тенденция налага търсенето на иновативни педагогически подходи, насочени към активизиране на студентите и развитие на техните професионални компетентности.

„Творческите методи насърчават информацията да се изследва и интерпретира по нови и оригинални начини с цел да се осъществи по-задълбочено интелектуално свързване с учебния материал и по-трайно да се стимулират запаметяването и разбирането“ (Angelov, 2025: 664). Те „…стимулират креативността, която подпомага дивергентното мислене и решаването на проблеми – умения, все по-признати за важни в образованието на 21-ви век“ (Yordanova, 2025: 181).

В този контекст особено актуално значение придобиват педагогическите модели, базирани на изследователски, симулационни и рефлексивни стратегии, които трансформират обучението от процес на възпроизвеждане в процес на активно конструиране, анализ и осмисляне на педагогическата дейност. Целта на настоящата разработка е да представи иновативен педагогически модел за обучение на студенти – бъдещи учители по дисциплината „Методика на обучението по околен свят в детската градина“, и да се установи неговата ефективност чрез емпирично педагогическо проучване. Обект на изследването е професионалната подготовка на студентите – бъдещи учители, по „Околен свят“ в детската градина. Предмет на изследването е ефектът от педагогически модел, базиран на изследователски, симулационни и рефлексивни стратегии върху развитието на методически и педагогически компетентности. Хипотеза на изследването: Ако в обучението на студенти – бъдещи учители, бъде приложен педагогически модел, базиран на изследователски, симулационни и рефлексивни стратегии, ще се наблюдава статистически значимо по-високо ниво на развитие на методически и педагогически компетентности.

КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВАНИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Съвременните образователни парадигми акцентират върху необходимостта от трансформиране на обучението от репродуктивен в процес, ориентиран към активно конструиране на знания, развитие на компетентности и рефлексивно осмисляне на опита.

Теорията за учене чрез преживяване (Experiential Learning), разработена от David Kolb, разглежда ученето като процес на трансформация на опита, при който знанието се формира чрез взаимодействието между действие, наблюдение и рефлексия. Тази концепция предполага активното включване на обучаемите в практически дейности и аналитични процеси.

В същия контекст изследователският подход (Inquiry-Based Learning) дефинира обучението като процес на откриване, анализ и интерпретация, при който обучаемият заема активна познавателна позиция. Подобна логика е особено релевантна към обучението по образователно направление „Околен свят“, което по своята същност притежава ясно изразен изследователски потенциал.

Образователните направления интегрират програмно съдържание, свързано със социалната компетентност на децата. Свързаните с приятелството и сътрудничеството работа в екип, споделяне и изслушване между децата до голяма степен се реализират в ОН „Околен свят“ чрез изграждането на представи за социални роли и взаимоотношения. Ролята на това направление е свързана и с разпознаването на чувствата и емпатията. Така опознаването на околния свят влияе пряко върху емоционалното и социално развитие на детето (Kotseva, 2025: 271).

Съществено значение за професионалната подготовка на бъдещите учители има и теорията за рефлексивната практика (Reflective Practice), формулирана от Donald Schön, която разглежда способността за анализ и осмисляне на педагогическите действия като основа за професионално развитие. Рефлексията не се изчерпва единствено с анализ на конкретни педагогически ситуации, а предполага и задълбочено самопознание и осъзнаване на собствените професионални нагласи и реакции. В този контекст се подчертава, че „Социално и емоционално компетентният учител познава себе си, защото се самоизучава, самонаблюдава, анализира, коригира мисли, отношения, нагласи, поведение. Разпознава факторите, които са в ежедневието му, и адаптира поведението и реакциите си спрямо индивидуалните си възможности“ (Baev, 2025: 35).

Допълнителна теоретична рамка на изследването представлява компетентностно базираният подход (Competence-Based Education), който ориентира обучението към развитие на практически приложими знания, умения и професионални нагласи.

Интегрирането на посочените концепции създава теоретична основа за разработване на педагогически модел, насочен към развитие на методическа компетентност, педагогическа адаптивност и професионална рефлексия у студентите – бъдещи учители.

АВТОРСКА КОНЦЕПЦИЯ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИЯ МОДЕЛ

В контекста на представените теоретични постановки и въз основа на педагогическия опит при обучението на студенти – бъдещи учители по дисциплината „Методика на обучението по околен свят в детската градина“, се разработи иновативен педагогически модел, насочен към развитие на методическа компетентност, педагогическа адаптивност и професионална рефлексия.

Авторската позиция се основава на разбирането, че ефективната професионална подготовка на бъдещите учители изисква трансформиране на обучението от процес, ориентиран предимно към усвояване на знания, в педагогическа система, стимулираща активно участие, аналитично мислене и рефлексивно осмисляне на педагогическата дейност.

Предложеният модел не се разглежда като алтернатива на традиционното обучение, а като педагогическа технология, насочена към активизиране на когнитивните, аналитичните и рефлексивните механизми в процеса на професионалната подготовка. В този смисъл обучението се интерпретира като динамична среда за конструиране на професионален опит, при която студентите заемат активна позиция в процесите на планиране, моделиране, анализиране и оценяване на педагогически ситуации.

Концепцията на модела се базира на принципите на учене чрез преживяване, изследователското и рефлексивното учене, които предполагат включване на студентите в дейности, стимулиращи познавателна активност, педагогическа гъвкавост и професионална саморефлексия. Особено значение в структурата на модела заема педагогическата симулация, която създава условия за моделиране на реални педагогически взаимодействия и формиране на умения за вземане на професионални решения.

Моделът разглежда подготовката на бъдещите учители като процес на постепенно изграждане на методическа увереност и педагогическа адаптивност чрез интегриране на аналитично наблюдение, конструиране на педагогически ситуации, симулационни дейности и рефлексивен анализ.

В настоящото изследване „ученето чрез преживяване“ се реализира предимно чрез симулационни форми на обучение (ролеви проигравания, казуси и интерактивни задачи), които моделират педагогически ситуации. Следва да се уточни, че в рамките на експерименталния дизайн не е включена реална педагогическа практика в детска градина, което ограничава възможността за формиране на опит чрез автентично професионално действие. В този смисъл придобитият опит може да бъде определен като симулационно конструиран, а не непосредствено преживян в реална образователна среда, което обуславя частичния характер на направените изводи.

СТРУКТУРА И КОМПОНЕНТИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИЯ МОДЕЛ

В съответствие с формулираната авторска концепция и въз основа на теоретичните постановки на изследователското учене чрез преживяване и рефлексивното учене се разработи педагогически модел за обучение на студенти – бъдещи учители по дисциплината „Методика на обучението по околен свят в детската градина“, който се интерпретира като педагогическа технология.

Авторската позиция разглежда модела като педагогическа технология, ориентирана към формиране на практически приложими методически и педагогически компетентности чрез активизиране на аналитичните, адаптивните и рефлексивните компоненти на обучението.

Моделът се структурира като система от взаимносвързани компоненти, които функционират в логическа последователност и осигуряват динамичен преход от наблюдение към педагогическо действие и рефлексивно осмисляне.

Аналитично наблюдение

Първият компонент на модела включва студентите в процес на целенасочено педагогическо наблюдение. В рамките на този етап наблюдението се интерпретира не като пасивна дейност, а като аналитичен процес, насочен към идентифициране на методически стратегии, педагогически взаимодействия и образователни механизми.

Чрез анализа на реални или моделирани педагогически ситуации студентите развиват умения за разпознаване на структурните и функционалните характеристики на педагогическата дейност и за интерпретиране на използваните педагогически стратегии.

Конструиране на педагогически ситуации

Вторият компонент е ориентиран към активно участие на студентите в процеса на разработване на педагогически ситуации по образователно направление „Околен свят“.

Авторската концепция акцентира върху необходимостта студентите да бъдат поставени в позиция на проектанти на педагогическо взаимодействие, при което те:

- ✓ формулират образователни цели;
- ✓ подбират методи и средства;
- ✓ структурират логиката на ситуацията;
- ✓ съобразяват педагогическите решения с възрастовите особености.

Този компонент създава условия за трансформиране на теоретичните знания в методически обосновани педагогически действия.

Педагогическа симулация

Педагогическата симулация заема централно място в структурата на модела и се разглежда като негов ключов иновативен компонент.

Симулационните дейности се интерпретират като педагогическа среда за моделиране на реални професионални ситуации, в която студентите експериментират с педагогически стратегии, адаптивни реакции и комуникативни модели.

Авторската позиция приема симулацията като механизъм за:

✓ развитие на педагогическа адаптивност;
✓ формиране на професионални реакции;
✓ осмисляне на педагогическите решения в динамична среда.

Рефлексивен анализ

Заключителният компонент на модела е насочен към рефлексивно осмисляне на педагогическата дейност.

Рефлексията се интерпретира като системообразуващ механизъм за развитие на професионалната компетентност, при който студентите:

✓ анализират собствените действия;
✓ аргументират педагогическите решения;
✓ идентифицират затруднения;
✓ формулират стратегии за подобрение.

СТРУКТУРА НА ОБУЧАВАЩИЯ ЕКСПЕРИМЕНТ

Таблица 1

Етап / Компонент	**Съдържание на дейностите**	**Педагогическа насоченост**	**Формирани компетентности**
Аналитично наблюдение	Видеоанализ на педагогически ситуации; анализ на педагогически стратегии; дискусии	Аналитична и интерпретативна	Аналитично мислене; методическа осъзнатост
Конструиране на педагогически ситуации	Разработване на педагогически ситуации; формулиране на цели и задачи; подбор на методи	Методическа и проектна	Методическа компетентност; планиране
Педагогическа симулация	Ролеви проигравания; решаване на педагогически казуси; моделиране на взаимодействия	Практико-приложна и адаптивна	Педагогическа адаптивност; професионални реакции
Рефлексивен анализ	Рефлексивни протоколи; самоанализ; групови дискусии; анализ на педагогически решения	Рефлексивна и оценъчна	Професионална рефлексия; самокорекция

МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Емпиричното педагогическо изследване се реализира чрез експериментален дизайн, включващ контролна и експериментална група.

В изследването участваха 36 студенти от специалност ПНУП към Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиал Враца, разпределени на случаен принцип в контролна група (18 студенти) и експериментална

група (18 студенти) с цел осигуряване на съпоставимост между извадките и ограничаване на влиянието на външни фактори. Изследването беше проведено през зимния семестър на учебната 2025/2026 г. със студенти от трети курс. Обучението по дисциплината „Методика на обучението по околен свят в детската градина“ обхвана общо 60 академични часа, от които: 45 часа лекции и 15 часа упражнения.

Учебният процес включва лекционни и практически форми на обучение, като в рамките на упражненията се реализират **семинарни и практико-ориентирани дейности** – анализ на педагогически ситуации, ролеви проигравания и разработване на педагогически сценарии. Практическата подготовка в рамките на изследването е осъществена основно чрез **симулационни педагогически модели**, а не чрез непосредствено участие в реална педагогическа практика.

Изследването се проведе в три последователни етапа: констатиращ етап; обучаващ експеримент; заключителен етап.

Обучението и в двете групи се реализира по идентична учебна програма и съдържание, като единствената променлива величина в експерименталния дизайн беше приложената педагогическа технология.

В контролната група обучението се осъществи чрез традиционен модел на преподаване, докато в експерименталната група беше приложен авторският педагогически модел, базиран на изследователски, симулационни и рефлексивни стратегии.

Продължителността на педагогическата интервенция обхвана целия семестър, което осигури възможност за регистриране на устойчиви промени в изследваните компетентности.

Констатиращ етап

Констатиращият етап на изследването имаше за цел установяване на началното ниво на развитие на методическите и педагогическите компетентности на студентите и проверка на съпоставимостта между контролната и експерименталната група.

В рамките на този етап и на двете групи бяха предложени идентични диагностични задачи, ориентирани към оценяване на:

- ✓ методическа компетентност;
- ✓ педагогическа адаптивност;
- ✓ професионална рефлексия.

Оценяването се осъществи чрез експертна оценка по система от предварително дефинирани критерии и показатели, базирана на точкова скала (0–2 т.).

Обучаващ експеримент

Обучаващият експеримент обхвана целия семестър.

С контролната група се реализира обучение по традиционния модел, съответстващ на учебната програма по дисциплината.

С експерименталната група се работи по същата учебна програма, но с приложение на педагогическата технология (модела), базирана на изследователски, симулационни и рефлексивни стратегии.

Педагогическата технология включваше система от взаимносвързани дейности, структурирани в съответствие с компонентите на модела:

- ✓ аналитично наблюдение;
- ✓ конструиране на педагогически ситуации;
- ✓ педагогическа симулация;
- ✓ рефлексивен анализ.

Заключителен етап

В заключителния етап на изследването се проведе повторна диагностика чрез идентични задачи, критерии и показатели за оценяване.

Целта на този етап бе установяване на достигнатото ниво на развитие на компетентностите и регистриране на промените, настъпили в резултат на обучаващия експеримент.

Критерии и показатели за оценяване

Оценяването на резултатите се осъществи по система от три критерия:

- ✓ Критерий 1 – Методическа компетентност;
- ✓ Критерий 2 – Педагогическа адаптивност;
- ✓ Критерий 3 – Професионална рефлексия;

Всеки критерий включваше четири показателия.

Максималният общ бал е 24 точки.

Статистическа обработка на данните

За установяване на статистическата значимост на различията между контролната и експерименталната група се използва t-критерий на Стюдънт за независими извадки.

Статистическата обработка на данните се реализира чрез сравнителен анализ на резултатите от констатиращия и заключителния етап.

Таблица 2. Критерии, показатели и скала за оценяване

Критерий	Показатели	Оценка – 2 т.	Оценка – 1 т.	Оценка – 0 т.
Критерий 1 Методическа компетентност	**1.1. Умения за планиране на педагогическа ситуация**	Ясно формулирани тема, цел и задачи	Частично формулирани елементи	Липсва логическа яснота.
	1.2. Подбор на адекватни методи и средства	Методите напълно съответстват на целите.	Частично съответствие	Несъответствие
	1.3. Логическа структура на ситуацията	Последователна и методически обоснована	Частично структурирана	Липса на структура
	1.4. Възрастова адекватност	Пълно съобразяване с възрастта	Частично съобразяване	Несъобразяване
Критерий 2 Педагогическа адаптивност	**2.1. Педагогическа гъвкавост**	Демонстрира адаптивни стратегии.	Частична адаптивност	Липса на гъвкавост
	2.2. Адекватност на педагогическите реакции	Реакции, напълно педагогически обосновани	Частично адекватни	Неадекватни реакции
	2.3. Умения за разрешаване на проблемна ситуация	Ефективни и логически обосновани решения	Частично ефективни	Липса на решения
	2.4. Комуникативна ефективност	Ясна, педагогически целесъобразна комуникация	Частично ефективна	Неефективна
Критерий 3 Професионална рефлексия	**3.1. Способност за анализ**	Задълбочен и аргументиран анализ	Частичен анализ	Липса на анализ
	3.2. Аргументация на решенията	Логически и методически обоснована	Частично аргументирана	Липсва аргументация.
	3.3. Проява на саморефлексия	Осмисля собственото педагогическо действие.	Частична рефлексия	Липсва.
	3.4. Умения за самокорекция	Формулира ясни стратегии за подобрение.	Частично формулирани	Липсват.

Таблица 3. Скала за оценяване

Точки	**Интерпретация**
2 точки	Справя се.
1 точка	Справя се донякъде/частично.
0 точки	Не се справя.

Максимален бал

✓ 12 показателя × 2 т. = **24 точки.**

Оценяването на резултатите от диагностичните задачи се осъществи чрез експертна оценка по система от критерии и показатели (табл. 2), базирана на точкова скала (табл. 3).

СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ

Таблица 4. Констатиращ етап

Група	**Средна стойност**	**Стандартно отклонение**
ЕГ	13,72	2,37
КГ	13,94	2,18

✓ t = –0,29

Таблица 5. Заключителен етап

Група	**Средна стойност**	**Стандартно отклонение**
ЕГ	16,83	2,62
КГ	15,39	2,40

✓ t = 1,72

Таблица 6. Динамика на развитие

Група	**Подобрение**
ЕГ	+3,11 точки
КГ	+1,44 точки

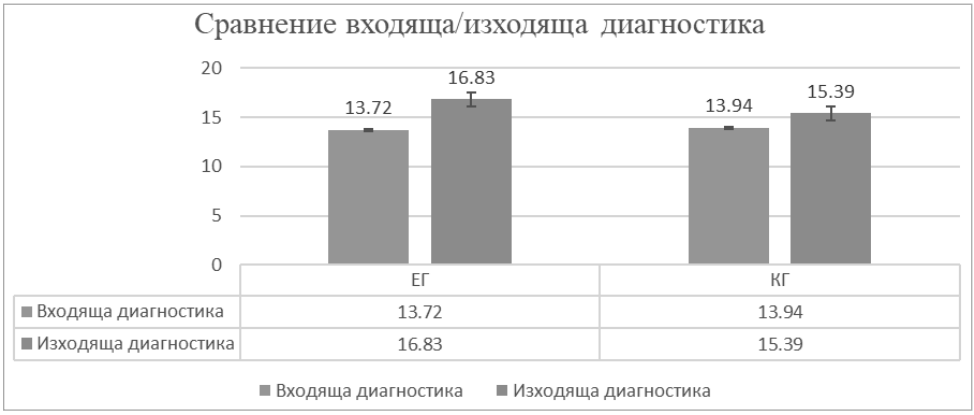

Фиг. 1. Сравнение на средните стойности при входяща и изходяща диагностика

Диаграмата представя положителна динамика и в двете изследвани групи. По-значително повишаване на средните стойности се отчита при студентите от експерименталната група.

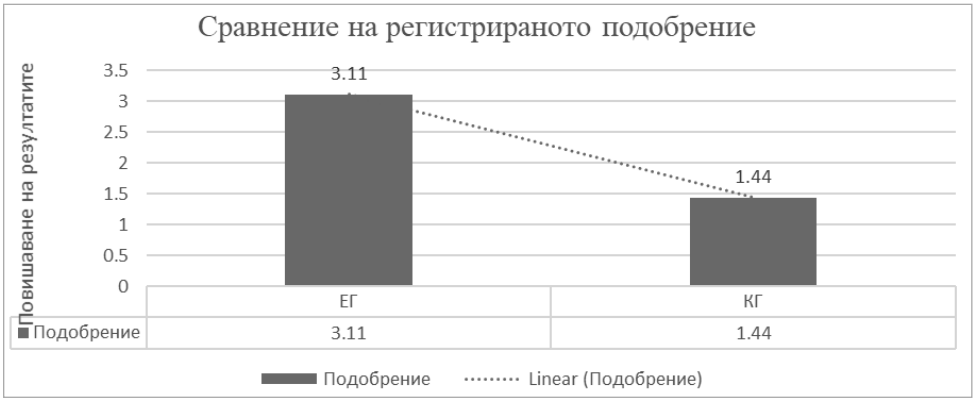

Фиг. 2. Сравнение на динамиката на развитие между групите

Диаграмата показва по-високо ниво на подобрение при студентите от експерименталната група, което свидетелства за положителния ефект на приложената педагогическа технология.

Резултатите от констатиращия етап показват близки средни стойности при студентите от експерименталната (M = 13,72) и контролната група (M = 13,94). Изчислената стойност на t-критерия (t = –0,29) не показва наличие на статистически значима разлика между групите. Получените данни потвърждават тяхната съпоставимост и осигуряват методологична коректност на последващия обучаващ експеримент.

В заключителния етап на изследването се наблюдава повишаване на средните стойности и при двете групи. Студентите от експерименталната група достигат средна стойност M = 16,83, докато при контролната група е регистрирана средна стойност M = 15,39. Изчислената стойност на t-критерия (t = 1,72) не достига нивото на статистическа значимост, но показва отчетлива тенденция за по-високи резултати при студентите от експерименталната група.

Особено показателни са данните, свързани с динамиката на развитие на изследваните компетентности. При студентите от експерименталната група се наблюдава средно повишаване на резултатите с 3,11 точки, докато при контролната група повишаването е 1,44 точки. Получените резултати позволяват да се приеме, че приложената педагогическа технология оказва положително влияние върху развитието на методическите и педагогическите компетентности.

Въпреки липсата на статистически значима разлика между групите отчетената положителна динамика и по-високите резултати на експерименталната група свидетелстват за ефективността на приложения педагогически модел.

АНАЛИЗ И ОБСЪЖДАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Резултатите от проведеното емпирично педагогическо изследване позволяват да се проследи динамиката в развитието на изследваните компетентности при студентите от контролната и експерименталната група.

Данните от констатиращия етап показват близки средни стойности при двете групи, което потвърждава тяхната съпоставимост и осигурява методологична коректност на обучаващия експеримент. Липсата на статистически значима разлика в началния етап създава необходимите условия за обективно регистриране на настъпилите промени.

В заключителния етап на изследването се наблюдава повишаване на резултатите и при двете групи, което е очаквано следствие от учебния процес. Съществената различие обаче се проявява в степента на регистрираната положителна динамика.

Студентите от експерименталната група демонстрират по-високо средно повишаване на резултатите (+3,11 точки) в сравнение със студентите от контролната група (+1,44 точки). Тази тенденция свидетелства за по-интензивно развитие на методическите и педагогическите компетентности при приложение на педагогическата технология.

Получените резултати могат да бъдат интерпретирани в контекста на концептуалната рамка на предложения модел. Интегрирането на аналитично наблюдение, конструиране на педагогически ситуации, педагогическа симулация и рефлексивен анализ създава условия за активно включване на студентите в процеса на конструиране и осмисляне на педагогическата дейност.

Особено значима роля в тази динамика заема компонентът „педагогическа симулация“, който осигурява среда за моделиране на реални професионални ситуации и формиране на адаптивни педагогически реакции.

Рефлексивният анализ като системообразуващ механизъм в структурата на модела подпомага процесите на самонаблюдение, самооценка и самокорекция.

За установяване на вътрешногруповата динамика се приложи t-критерий на Стюдънт за зависими извадки.

При студентите от експерименталната група се установява статистически значимо повишаване на средните стойности (t = 10,72), което свидетелства за отчетлива положителна динамика в развитието на изследваните компетентности. Подобна тенденция се наблюдава и при контролната група (t = 5,88), което е закономерно следствие от учебния процес.

Съществото различие обаче се проявява в степента на регистрираното подобрение, където експерименталната група демонстрира значително по-висока положителна динамика.

Размерът на ефекта (Cohen’s d) предоставя допълнителна информация относно практическата значимост на установените различия.

Фиг. 3. Размер на ефекта (Cohen’s d) – практическа значимост на резултатите

Стойността d = 0,57 показва среден ефект при сравнението между групите в заключителния етап, докато d = 1,26 свидетелства за силен ефект по отношение на динамиката на развитие в експерименталната група.

Освен количествено установената положителна динамика резултатите позволяват да се открояят и качествени изменения в начина, по който студентите конструират педагогическата дейност. Анализът на разработените педагогически ситуации и рефлексивните протоколи показва по-висока степен на осъзна-

тост относно връзката между целите на обучението, избора на методи и очакваните резултати при студентите от експерименталната група.

При студентите, работили по авторския модел, се наблюдава по-ясно структуриране на педагогическите ситуации, включително по-прецизно формулиране на образователните цели и по-адекватен подбор на методи, съобразени с възрастовите особености на децата. Това свидетелства за развитие на методическо мислене, ориентирано към планиране на педагогическото взаимодействие като система от взаимносвързани действия.

Качественият анализ на разработените педагогически сценарии показва, че студентите от експерименталната група демонстрират по-висока степен на педагогическа гъвкавост при моделиране на възможни реакции в проблемни ситуации. В сравнение с контролната група, при тях се наблюдава по-честа употреба на стратегии, насочени към подкрепа на детската активност, стимулиране на познавателния интерес и адаптиране на педагогическото взаимодействие към конкретната ситуация.

Особено съществен резултат е развитието на умения за аргументиране на педагогическите решения. В рефлексивните анализи студентите от експерименталната група демонстрират способност да обосновават избора на методи чрез позоваване на възрастовите характеристики на децата, спецификата на съдържанието и очакваните образователни резултати. Това показва по-дълбоко осмисляне на педагогическата дейност и преход от интуитивни към концептуално обосновани решения.

Рефлексивните протоколи свидетелстват и за развитие на умения за самооценка и самокорекция. Студентите идентифицират конкретни затруднения, свързани с управлението на педагогическото взаимодействие, формулират алтернативни стратегии и предлагат възможности за подобрение на педагогическите ситуации. Подобна рефлексивна активност може да се разглежда като индикатор за формиране на професионална позиция, основана на осъзнатост и готовност за усъвършенстване на педагогическата практика.

Симулационният характер на обучението създава условия за безопасна педагогическа среда, в която студентите могат да експериментират с различни модели на взаимодействие, без риск от негативни последствия за реалния образователен процес. Това позволява развитие на педагогическа увереност и формиране на адаптивни професионални реакции.

Наблюдава се тенденция студентите от експерименталната група да проявяват по-висока степен на инициативност при конструиране на педагогически ситуации, включително използване на разнообразни интерактивни методи, елементи на игровизация и проблемно базирани задачи. Това свидетелства за развитие на творчески подход към педагогическата дейност и готовност за използване на иновативни образователни стратегии.

Получените качествени резултати допълват статистическите данни и позволяват да се направи извод, че предложеният педагогически модел подпомага не само повишаването на измеримите показатели, но и трансформацията на педагогическото мислене на студентите в посока на по-висока професионална осъзнатост, адаптивност и рефлексивност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проведеното емпирично педагогическо изследване позволява да се направят обобщения относно ефективността на предложения педагогически модел за обучение на студенти – бъдещи учители по образователно направление „Околен свят“ в детската градина.

Резултатите от констатиращия етап установяват съпоставимост между контролната и експерименталната група, като не се регистрират статистически значими различия в началното ниво на изследваните компетентности. Получените данни осигуряват необходимата методологична основа за интерпретация на резултатите от обучаващия експеримент.

В заключителния етап се наблюдава положителна динамика и при двете групи, което представлява закономерно следствие от учебния процес. Съществената разлика обаче се проявява в степента на регистрираното развитие. Студентите от експерименталната група демонстрират по-високо средно повишаване на резултатите, което свидетелства за положителния ефект на приложената педагогическа технология.

Получените резултати могат да бъдат интерпретирани в контекста на концептуалната рамка на модела, при която аналитичното наблюдение, педагогическата симулация и рефлексивният анализ функционират като взаимно допълващи се механизми за формиране на практически приложими методически и педагогически компетентности.

Въпреки че междугруповите различия в заключителния етап не достигат нивото на статистическа значимост, отчетената положителна динамика, размерът на ефекта и по-високите резултати на експерименталната група позволяват да се приеме, че предложеният педагогически модел представлява ефективна технология за оптимизиране на професионалната подготовка на бъдещите учители.

Следва да се отчете, че получените резултати са обусловени от спецификата на приложената педагогическа технология, която е реализирана предимно чрез симулационни дейности. Това определя изводите като частично валидни и насочва към необходимостта от бъдещи изследвания, включващи реална педагогическа практика в детска градина.

Получените резултати позволяват частично потвърждение на изследователската хипотеза, като се установява положителна тенденция за по-високо

развитие на методическите и педагогическите компетентности при студентите от експерименталната група.

Въпреки това липсата на статистически значима междугрупова разлика и симулационният характер на приложената педагогическа технология предполагат предпазлива интерпретация на резултатите.

ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Настоящата разработка позволява да бъдат формулирани следните приноси:

✓ Разработен е авторски педагогически модел за обучение на студенти – бъдещи учители по дисциплината „Методика на обучението по околен свят в детската градина“.

✓ Моделът е концептуално обоснован чрез интегриране на постановките на учене чрез преживяване, изследователското и рефлексивното учене.

✓ Създадена е диагностична система за оценяване на методическа компетентност, педагогическа адаптивност и професионална рефлексия.

✓ Реализирано е емпирично педагогическо изследване с експериментален дизайн.

✓ Установена е положителна динамика в развитието на изследваните компетентности при приложение на педагогическата технология.

✓ Емпирично са установени положителни тенденции, свързани с ефективността на симулационните и рефлексивните стратегии в обучението на бъдещи учители.

ОГРАНИЧЕНИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

С оглед на методологичната коректност следва да бъдат отчетени някои ограничения на изследването:

✓ Изследването е реализирано с ограничена по обем извадка.

✓ Проучването обхваща студенти от една образователна институция.

✓ Липсва реална педагогическа практика в естествена образователна среда.

✓ Педагогическата интервенция е осъществена в рамките на един академичен семестър.

✓ Диагностичният инструментариум е ориентиран към конкретен набор от компетентности.

Посочените ограничения не обезсилват получените резултати, но предполагат реализиране на последващи изследвания с по-широка извадка, различни образователни контексти и разширен диагностичен инструментариум.

БИБЛИОГРАФИЯ

Angelov, M. (2025). Obrazovatelni aspekti na muzikalnopedagogicheskiya podhod „Orf-Shulverk“: prilozhenie na model za obuchenie na studenti – badeshti uchiteli. [Ангелов, М. (2025). Образователни аспекти на музикалнопедагогическия подход „Орф-Шулверк“: приложение на модел за обучение на студенти – бъдещи учители]. *Pedagogika,* 97 (5), 663–678. https://doi.org/10.53656/ped2025-5.06

Andreev, M. (1996). *Didaktika.* [Андреев, М. (1996). Дидактика]. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.

Baev, D. (2025). Izsledvane na sebeosaznatostta v sebeotsenkata na uchiteli kato komponent ot lichnostnata kompetentnost, sotsialna kompetentnost i kompetentnost za pridobivane na umeniya za uchene. [Баев, Д. (2025). Изследване на себеосъзнатостта в себеоценката на учители като компонент от личностната компетентност, социалната компетентност и компетентността за придобиване на умения за учене]. *Obrazovanie i tehnologii,* 16 (1), 32–37.

Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for quality learning at university. Maidenhead: Open University Press.

Bruner, J. (1961). The act of discovery. *Harvard Educational Review*, 31 (1), 21–32.

Gyurova, V. (2004). *Interaktivni metodi v obuchenieto*. [Гюрова, В. (2004). Интерактивни методи в обучението]. Sofia: Prosveta.

Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York: Macmillan.

European Commission (2019). Key competences for lifelong learning. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Ivanov, I. (2005). *Pedagogika*. [Иванов, И. (2005). Педагогика]. Sofia: Prosveta.

Yordanova, V. (2025). Obshtata evropeyska referentna ramka za ezitsite: savremenni pedagogicheski printsipi i prilozhenie v chuzhdoezikovoto obuchenie. [Йорданова, В. (2025). Общата европейска референтна рамка за езиците: съвременни педагогически принципи и приложение в чуждоезиковото обучение]. In: A. Tselova (ed.). Obrazovanieto: klasichnost i modernost, 232–242. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.

Kotseva, N. (2025). Sotsialnata kompetentnost na 6–7-godishni detsa i podgotovkata za uchilishte. [Коцева, Н. (2025). Социалната компетентност на 6–7-годишни деца и подготовката за училище]. *Obrazovanie i tehnologii,* 16 (2), 271–278. https://doi.org/10.26883/2010.252.7762

Krasteva, A. (2012). *Kompetentnostniyat podhod v obrazovanieto.* [Кръстева, А. (2012). Компетентностният подход в образованието]. Sofia: Paradigma.

Kolb, D. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Petrova, T. (2010). *Savremenni obrazovatelni tehnologii.* [Петрова, Т. (2010). Съвременни образователни технологии]. Sofia: Prosveta.

Schön, D. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York: Basic Books.

Hattie, J. (2009). *Visible learning*. London: Routledge.

OECD (2018). The future of education and skills: Education 2030. Paris: OECD Publishing. Available from: https://www.oecd.org/education/2030/

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ЗАДАЧА 1 – Методическо проектиране (Критерий 1)
Разработете **кратък план-сценарий** на педагогическа ситуация по „Околен свят“ за избрана възрастова група.
Обем: **до 1 страница**
Какво задължително да включва
✓ Тема
✓ Цел
✓ Задачи
✓ Методи
✓ Организират педагогическото взаимодействие
✓ Очаквани резултати
Оценяват се:
– планиране;
– подбор на методи;
– структура на педагогическото взаимодействие;
– възрастова адекватност.

ЗАДАЧА 2 – Реакция в педагогическа ситуация (Критерий 2)
Представена е ситуация:
По време на педагогическа ситуация по „Околен свят“ дете отказва участие в дейността и демонстрира разсейване.
Опишете:
✓ Как бихте реагирали?
✓ Какви педагогически действия бихте предприели?
✓ Как бихте адаптирали ситуацията?
Измервам:
педагогическа гъвкавост
адаптивност
проблемно мислене
комуникация

ЗАДАЧА 3 – Рефлексивен анализ (Критерий 3)
След разработената ситуация:
Опишете:
✓ Кои елементи считате за най-успешни?
✓ Какво бихте променили?
✓ Какви потенциални трудности очаквате?
Какво измервам:
анализ
аргументация
саморефлексия
самокорекция

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Педагогическа технология на обучаващия експеримент

Компонент на модела	Тип дейности	Конкретни задачи към студентите	Диагностична насоченост	Оценявани показатели
Аналитично наблюдение	Видеоанализ; педагогически дискусии; анализ на педагогически стратегии	Анализ на педагогическа ситуация; идентифициране на методи; разпознаване на педагогически реакции	Развитие на аналитично мислене и методическа осъзнатост	Анализ; аргументация; педагогическа интерпретация
Конструиране на педагогически ситуации	Микропроектиране; разработване на сценарии; изследователски конструкции	Разработване на педагогическа ситуация; формулиране на цели и задачи; подбор на методи; структуриране на взаимодействие	Формиране на методическа компетентност	Планиране; подбор на методи; логическа структура; възрастова адекватност
Педагогическа симулация	Ролеви проигравания; педагогически казуси; моделиране на взаимодействия	Реакция в проблемна ситуация; адаптиране на педагогическо поведение; решаване на казус; комуникативни стратегии	Развитие на педагогическа адаптивност	Педагогическа гъвкавост; адекватност на реакциите; проблемно мислене; комуникация
Рефлексивен анализ	Рефлексивни протоколи; самоанализ; групова рефлексия	Анализ на собствено педагогическо действие; идентифициране на затруднения; формулиране на подобрения	Развитие на професионална рефлексия	Саморефлексия; аргументация; самокорекция

ЗА АВТОРА

Надя Емилова Коцева, асистент, е преподавател във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиал Враца.

Научни интереси: в областта на предучилищната педагогика, социалната компетентност, образователните технологии и др.

ORCID ID: 0009-0006-1333-9267

E-mail: n.kotseva@ts.uni-vt.bg

ABOUT THE AUTHOR

Nadya Emilova Kotseva, Assist. Prof., is a lecturer at the Vratsa Branch of St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo.

Research interests: preschool pedagogy, social competence, educational technologies, etc.

ORCID ID: 0009-0006-1333-9267

E-mail: n.kotseva@ts.uni-vt.bg